

1918

RADNA BILJEŽNICA

PRIJELOMNA

GODINA

U

HRVATSKOJ

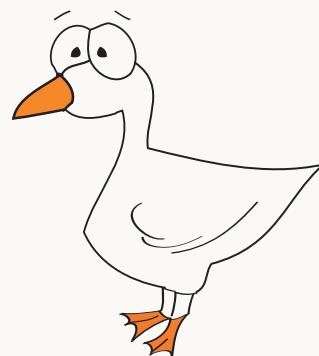
1918.

PRIJELOMNA GODINA
U HRVATSKOJ

PEDAGOŠKA DJELATNOST
Hrvatskoga povjesnog muzeja

Radna bilježnica i didaktičko pomagalo uz izložbu

Radna bilježnica prati školski program 7. razreda osnovne škole,
4. razreda gimnazije te 2. razreda strukovnih srednjih škola.

1918. - PRIJELOMNA GODINA U HRVATSKOJ

U godini obilježavanja 100. godišnjice završetka Prvoga svjetskog rata Hrvatski povijesni muzej priredio je izložbu na temu 1918. godine u Hrvatskoj.

Posljednja godina Prvoga svjetskog rata, 1918., smatra se prijelomnom godinom, granicom epoha. Prvi globalni sukob poznat kao „Veliki rat“ završio je 1918. godine, uzrokovao je velike ljudske i materijalne gubitke te doveo do urušavanja starih carstava i formiranja novih država te novih geopolitičkih i društvenih odnosa u svijetu. Mirovna konferencija u Parizu započeta početkom 1919. godine nije osigurala trajan mir. Za povijesni razvoj hrvatskog naroda godina 1918. bez sumnje je prijelomna. Krajem listopada 1918. godine Hrvatska raskida višestoljetne državnopravne veze s Austro-Ugarskom Monarhijom i po prvi put u svojoj povijesti ulazi u jugoslavensku zajednicu.

Pred tobom je istraživački zadatak pronalaska odgovora na postavljena pitanja. Zaputite se na izložbu i saznaj koji su to prijelomni povijesni događaji 1918. godine dalekosežno obilježili hrvatsku povijest.

Izložba je podijeljena u pet tematskih cjelina koje prezentiraju vojne, društvene i političke okolnosti u kojima su se nalazile hrvatske zemlje i narod u vrijeme prijelomne 1918. godine.

Unutar izložbenih cjelina posebno su istaknute pojedine teme, predstavljene odabranim mujejskim predmetima, arhivskim dokumentima i tadašnjim novinama koji nam kao povijesni izvori pričaju priču i približavaju nam prošlo vrijeme. Otkrij zanimljive povijesne momente!

Izložbene cjeline:

I. „CARE KARLO I CARICE ZITA, ŠTA RATUJEŠ, KAD NEMATE ŽITA”

Posljednja ratna godina u Austro-Ugarskoj Monarhiji: Život na bojištu i u pozadini

II. VRIJEME DEKLARACIJA: južnoslavensko pitanje

Političke ideologije u Hrvatskoj i djelovanje Jugoslavenskog odbora u inozemstvu

III. „ŽIVILO NARODNO VIJEĆE, ŽIVJELA DRŽAVA SLOVENACA, HRVATA I SRBA!“

Osnivanje Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba

Zaključci Sabora Kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije 29. listopada 1918.

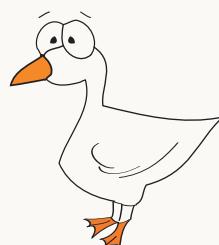
IV. IZMEĐU ŽELJE I STVARNOSTI

Država Slovenaca, Hrvata i Srba

V. NEMIRNI MIR

Ulazak Države Slovenaca, Hrvata i Srba u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca

Mirovna konferencija u Parizu

1. Na samom početku izložbe, u veži Muzeja, nalaze se poprsja dvojice vladara koji su upravljali tadašnjom Hrvatskom. Istraži i zapiši kako se zovu i kojim su državama bili na čelu. Tijekom Prvoga svjetskog rata Hrvatska je bila u okviru jedne države, a nakon rata našla se u okviru druge!

a) Ime vladara

b) Naziv države

Hrvatske zemlje početkom rata nalazile su se u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, višenacionalne države koja je prema popisu stanovništva 1910. godine brojila više od 51 milijuna ljudi. Hrvatska je bila teritorijalno i upravno podijeljena između dva dijela Monarhije: carevine Austrije i kraljevine Ugarske (Zemlje krune sv. Stjepana).

2. Na temelju karte Austro-Ugarske Monarhije i popratnog teksta uz kartu pridruži hrvatska područja odgovarajućem dijelu Monarhije:

a) Kraljevina Hrvatska i Slavonija	Austrija
b) Dalmacija	
c) Istra	
d) Rijeka	Ugarska
e) Međimurje i Baranja	

I. „CARE KARLO I CARICE ZITA, ŠTA RATUJEŠ, KAD NEMATE ŽITA“*

Posljednja godina u Austro-Ugarskoj Monarhiji

3. *Stihovi iz bećarca (tradicijiskog pučkog napjeva) koji se u zadnjoj godini rata pjevao po Slavoniji svjedoče o stanju u zemlji. Što misliš, što je narod poručivao austrougarskom vladaru i njegovoj ženi?

Život na bojištu

Hrvatski su se vojnici u Prvom svjetskom ratu borili u sastavu austrougarske vojske, a glavna saveznica Austro-Ugarske bila je Njemačka. Te dvije zemlje bile su okosnica saveza pod nazivom Središnje sile. Protivnički savez nazivao se Antanta i bio je predvođen Francuskom, Velikom Britanijom i Rusijom. Godine 1915. Savezu se pridružila Italija, a 1917. godine u rat na strani Antante ulazi SAD.

4. Prouči projekciju karte Europe i zaokruži slovo ispred naziva bojišta koja su bila aktivna tijekom 1918. godine.

- a) Zapadno
- b) Istočno
- c) Talijansko
- d) Solunsko

Godine 1918. svijet je ušao u petu godinu rata čiji se kraj još nije nazirao. Posljedice rata odražavaju se na društvo u cjelini. Radi dugotrajnog rata, slabe opskrbe i stalne životne opasnosti vojnici se sve češće bune i bježe iz vojske. Jedna od pobuna u austrougarskoj vojsci koja je imala najveći odjek izbila je u mornarici početkom veljače 1918. godine. Dočasnici i mornari tražili su humani postupak prema brodskim posadama i prekid rata. U pobuni su sudjelovali mornari različitih nacionalnosti. Iako je pobuna mornara bila ograničenih razmjera i ubrzo bila suzbijena, ona je nagovijestila sve učestalije pobune i dezterstva, kao i skori ishod rata.

MAKETA I FOTOGRAFIJA BRODA SANKT GEORGNA KOJEM JE IZBILA POBUNA MORNARA

5. Istraži i napiši u kojoj je austrougarskoj ratnoj luci na jadranskoj obali došlo do te pobune!

6. Ratne operacije ne odvijaju se na području hrvatskih zemalja, izuzev Jadranskog mora. Na fotografiji su predmeti izronjeni s broda potopljenog od talijanskog torpeda u lipnju 1918. godine. Istraži i zapiši kako se brod zvao i gdje potopljen!

7. Pronađi na izložbi i sljedeće fotografije i dobiti ćeš odgovor na pitanje na kojem se bojištu tijekom 1918. godine u najvećem broju bore hrvatski vojnici. Bojište je bilo aktivno sve do kraja Prvoga svjetskog rata.

Navedi naziv bojišta! Protiv koje vojske se bore?

8. Kako se zvao najsposobniji austrougarski vojskovoda Prvoga svjetskog rata koji se borio na talijanskom bojištu te pod čijim je vodstvom poduzeta posljednja austrougarska ofenziva na rijeci Piave tijekom lipnja 1918. godine? Poznat je i pod nadimkom „Lav od Soče“.

Prvi svjetski rat obilježila su mnoga tehnološka otkrića koja su primijenjena u borbama kako bi se ostvarila prednost nad protivničkom vojskom. Prvi put se koriste zrakoplovi, tenkovi, filmska propaganda i mnoge druge inovacije.

9. Uz sliku predmeta napiši odgovarajuće slovo ponuđenog opisa i otkrij još neke primjere novih ratnih oruđa i opreme:

a) Ovaj dio opreme koriste alpinisti za savladavanje stijena i leda u visokim planinama, a budući da se ratovalo u visokim Alpama na teškim terenima, koristili su ga i vojnici.

b) Kemijsko oružje prvi put se koristilo na zapadnom bojištu kod mjesta Ypresa 1915., a ovaj dio opreme služio je kao zaštita od njega.

c) Koristili su je vojnici kao zaštitu glave od metaka i gelera od granata.

d) Prvi svjetski rat obilježili su rovovi zaštićeni bodljikavom žicom, a ovaj predmet služio je za držanje bodljikave žice.

10. Krajem 1917. i početkom 1918. godine topovi su utihnuli na jednoj europskoj bojišnici, a jedna od najvećih protivnica Austro-Ugarske povlači se iz rata. Navedi koja je to zemlja i naziv grada u kojem je potpisana mir. U pronašljanju odgovora pomoći će ti sljedeći predmeti:

11. Velik broj vojnika s obje strane pao je u zarobljeništvo te kraj rata čekaju u teškim uvjetima s nedovoljno hrane i s obvezom prisilnog rada. Dio hrvatskih vojnika koje je zarobila ruska vojska dobrovoljno nastavlja svoj ratni put. Navedi naziv bojišta gdje dobrovoljno nastavljaju borbu!

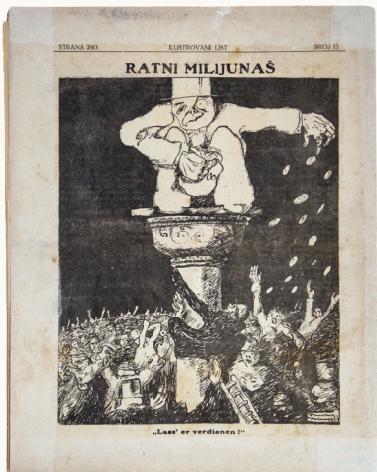
Zaokruži na čijoj strani ratuju:

- a) Antante
- b) Središnjih sila

Oficiri dobrovoljci na položaju

Svakodnevni život u pozadini ratnih zbivanja

Dok je s jedne strane većina stanovništva bila pogodena neimaštinom i gladu, rat je manjini omogućio iznimno bogaćenje. Vlasti su poduzimale mjere protiv krijumčarenja hrane, prvenstveno zbog rasta cijena, no usprkos tomu ratni su profiteri pronalazili načine ilegalne prodaje.

12. Na izložbi se nalaze bonovi za kupnju određenih namirnica i potrepština koje su u ratno vrijeme nedostajale.

To su:

Aprovizacija - organizirani sustav raspodjele osnovnih živežnih namirnica i drugih potrepština stanovništvu

13. Neimaština i glad stanovništva u pozadini ratnih zbivanja posebno su zahvatili Istru, Dalmaciju i Hercegovinu, iz kojih se organiziranim akcijama iseljavalo stanovništvo u Slavoniju i središnju Hrvatsku. Jedna od najvećih humanitarnih akcija tijekom rata bila je (nadopisi).

Dalmatinskoj i istarskoj dječici.
Spujala Ivka baronica Ozegović.

Dodite dječko, dodite dječko!
Ljubavi pune naše su grudi.
Dolaskom vašim Hrvati svakom,
Sveto se čuvaju i skriveno budu.
Kroz vreme i kroz vremena
Piščevi oči redovito gledaju
Tisuc velikih ljetu jedno smo tijelo
S jednom bojom dušu nam dajete.
S jednom grijanjem vam salite,
Svud boji se bije, a glad vas tijera
U našem domu dječice draga
Ljubavlje vas čeliči i naša vjera —
Nije u vremenu srednjem i vječnom
Kad prestati će plati i glosi i tuga,
Kad opet će pričat hrvatska majka
Naša vjera i naša ljubavlje
Svijet će na vima dječice ostati,
S toga vas molim u času tomu:
Naše se ljubavi sjetele vazda,
Kada se opet vratile domu!

U posljednjoj godini rata svijet je zahvatila epidemija jedne do tada nepoznate bolesti koja je odnijela brojne ljudske živote, a najveći postotak smrtnosti bio je kod mlađih i vojnika. Procjenjuje se da je u nekoliko mjeseci uzrokovala smrt između 50 i 100 milijuna ljudi, što je znatno više od ukupnog broja poginulih u ratu. Nazvana je po zemlji koja je prva objavila vijest o njezinoj pojavi.

14. Pronadi na izložbi novinske vijesti o toj bolesti. Koja je to bolest?
-

Radi velikog broja muškaraca koji su bili na ratištu došlo je do nestašice radne snage u gospodarstvu. Tradicionalno muška zanimanja u vrijeme rata popunjavaju žene, što dugoročno dovodi do povećanja njihovih prava i ravnopravnosti (emancipacije).

Emancipacija - oslobođenje od zavisnosti, podčinjenosti; osamostaljivanje

15. Razmisli i navedi koja su to zanimanja koja žene počinju obavljati u vrijeme rata, a ranije su ih u pravilu obavljali muškarci?
-

Hrvatska žena u ratu: Djevojka sa strojem za košenje.

Tip zagrebačke kavalerije.

Na slici je prikazana učiteljica, književnica i humanitarika koja potječe iz obitelji u kojoj je bilo dvadesetoro braće i sestara. Okrenuta obrazovanju, prvenstveno djevojaka, postaje ravnateljica Više djevojačke škole kućanskog smjera, čija je zgrada u vrijeme Prvoga svjetskog rata pretvorena u Bolnicu Crvenog križa.

16. Navedi njezino ime.
-

II. VRIJEME DEKLARACIJA: južnoslavensko pitanje

Tijekom ratnih godina politička situacija u Austro-Ugarskoj postaje sve složenija.

Slavenski narodi u Monarhiji sve su odlučniji u traženju nacionalnog ujedinjenja i osamostaljenja. Na odlučnost u njihovim traženjima potaknuo ih je program predsjednika SAD-a Wilsona o poratnom uređenju svijeta u 14 točaka, ponajviše radi

točke o pravu naroda na samoodređenje. Program je predviđao ukidanje svih tajnih diplomatskih ugovora, uklanjanje prepreka slobodnoj trgovini, ograničenje naoružanja, rješenje kolonijalnih pitanja i osnutak međunarodne mirovne organizacije, budućeg Društva naroda.

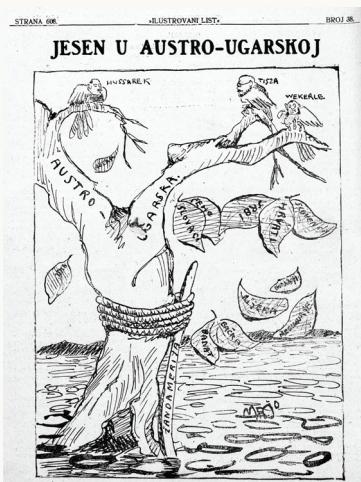

Samoodređenje - slobodno odlučivanje naroda o osnivanju vlastite države i njezinog uređenja.

17. Prouči karikaturu koja opisuje stanje u Austro-Ugarskoj i navedi koji su to potlačeni narodi koji traže rješenje svoga nacionalnog pitanja u okviru Monarhije ili izvan nje.

18. Pronađi na izložbi objavljen tekst Svibanjske deklaracije i nadopiši:

Političari iz Istre, Dalmacije i slovenskih zemalja, koje se nalaze u austrijskom dijelu Monarhije, okupljeni u Jugoslavenskom klubu u Carevinском vijeću u Beču 30. svibnja 1917. godine za-

htijevaju ujedinjenje svih zemalja u monarhiji u kojima žive _____, _____ i _____ u jedno samostalno državno tijelo pod ţezlom_____.

Takvo načelo reorganizacije Monarhije, u kojemu bi južnoslavenske zemlje činile uz austrijski i ugarski dio treću jedinicu, naziva se trijalizam.

Emigrant - čovjek koji je napustio svoju zemlju zbog ekonomskih ili političkih razloga

Početkom rata djelovanje političkih stranaka u Monarhiji bio je zabranjeno, čime je njihov rad bio otežan, a mnogi političari odlaze u emigraciju.

19. Nadopiši!

Političari iz Hrvatske koji se nisu slagali s politikom Austro-Ugarske okupili su se zajedno s drugim južnoslavenskim političarima u emigraciji u _____ (naziv organizacije osnovane u Londonu 1915.). Odbor je vodio akciju protiv Austro-Ugarske i za ujedinjenje južnoslavenskih zemalja Monarhije s _____ (naziv susjedne slavenske države koja je bila na strani Antante). Na to ih je potaknuo tajni ugovor sklopljen između Italije i Antante kojim su Italiji za ulazak u rat na stranu Antante obećani _____. Taj je ugovor poznat pod nazivom _____. Bio je to najdalekosežniji tajni ugovor sklopljen u Prvome svjetskom ratu.

20. Najistaknutije hrvatske političare u toj organizaciji možeš prepoznati na fotografijama. Zapiši njihova imena!

21. Na fotografiji su prikazani potpisnici Krfске deklaracije, sastavljene 1917. godine na otoku Krfu, sjedištu vlade Kraljevine Srbije. U njenom tekstu navodi se da će se južnoslavenski dijelovi Austro-Ugarske sjediniti sa Srbijom u jednu slobodnu, nacionalnu i nezavisnu državu koja će biti „ustavna, demokratska i parlamentarna monarhija na čelu s dinastijom - _____. Deklaraciju su potpisali predstavnici _____ vlade i _____ odbora. Deklaracija predstavlja prvi pokušaj stvaranja jugoslavenske države.

22. Navedi dva predmeta koji dokumentiraju potporu hrvatskog iseljeništva djelovanju Jugoslavenskog odbora i njegovoj ideji stvaranja jugoslavenske države.

III. „ŽIVILO NARODNO VIJEĆE, ŽIVJELA DRŽAVA SLOVENACA, HRVATA I SRBA!“

23. U listopadu 1918. postaje izvješnno da je rat pri kraju i da je poraz Austro-Ugarske i Njemačke neizbjegjan. U tim okolnostima u Zagrebu je osnovano Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba kao predstavničko tijelo južnih Slavena u Monarhiji, koje postaje

glavna politička snaga u zemlji. Narodno vijeće potiče sazivanje povjesne sjednice Hrvatskog sabora koja je održana _____ (navedi datum). Na toj su sjednici jednoglasno prihvaćeni hitni prijedlozi koji su obilježili daljnji tijek hrvatske povijesti.

24. Pronađi na izložbi Zapisnik Sabora Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije i pročitaj tekst uz zapisnik te napiši koje je važne odluke donio Hrvatski sabor:

a) Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija raskida sve državnopravne veze s _____ i _____.

b) Dalmacija, Hrvatska i Slavonija s Rijekom proglašavaju se _____ te se odlučuje da ta država stupa u zajedničku državu pod nazivom _____.

c) Hrvatski sabor je prihvatio prijedlog o prijenosu svih ovlasti na _____.

Na sjednici je također najavljeno ujedinjenje Države SHS s Kraljevinom Srbijom.

Hrvatski sabor nije se više sazivao nakon donesenih odluka te je formalno i raspušten 1920. godine.

25. Na istoj sjednici Hrvatskog sabora dogodio se svečani čin polaganja nakita „na oltar domovine“ koji podsjeća na jednaku scenu u Saboru godine 1848. kada su plemići i bogataši darovali nakit i novac banu Josipu Jelačiću za vođenje rata protiv Mađara. Pronadi nakit s fotografije na izložbi i odgovori tko ga je i kome poklonio!

IV. IZMEĐU ŽELJE I STVARNOSTI: Država Slovenaca, Hrvata i Srba

Stanje u zemlji i međunarodne okolnosti nisu bile povoljne za Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Narodno vijeće je imalo dva glavna cilja: stabilizirati unutarnje stanje i provesti ujedinjenje sa Srbijom i Crnom Gorom u zajedničku državu južnih Slavena.

26. Država SHS bila je zamišljena kao prijelazna stepenica prema osnivanju nove države. Istraži koliko dana je postojala!
-
27. Pogledaj kartu Države SHS i usporedi koje je današnje države obuhvaćala!

-
28. Unutarnju stabilnost zemlje ugrožavali su mnogobrojni bjegunci (dezerteri) iz austrougarske vojske koji su se još uvijek skrivali po šumama. Njima se pridružuju i seljaci koji vrše napade i pljačkaju plemićka imanja, državne uredske, željezničke postaje i trgovine. Kako su se u narodu nazivali?

Dezterterstvo - bježanje iz vojske, samovoljno napuštanje vojne službe.

29. Kako bi se uspostavio red i sigurnost u zemlji, Narodno vijeće osnova Narodne odbore i Narodne straže diljem zemlje. Provedena je i mobilizacija s ciljem osnivanja narodne vojske, ali sa slabim odazivom. Značajan doprinos u formiranju Narodnih straža dala je jedna tjelovježbena (sportska) organizacija.

Navedi koja je to organizacija!

Mobilizacija - pozivanje vojnih obveznika u službu u ratu ili pod pretpostavkom rata; novačenje

30. Od izuzetne važnosti za novoosnovanu državu bila je komunikacija. Potraži na izložbi predmete koji govore o ondašnjoj komunikaciji i odgovori koja su bila glavna sredstva komunikacije!

Preuzimanje austrougarske ratne mornarice, primirje i talijansko zaposjedanje hrvatskih područja

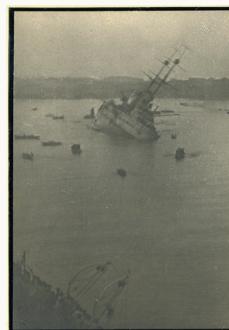
Nakon potpisivanja vojnog primirja Italije s Austro-Ugarskom u Padovi i povlačenja Austro-Ugarske iz rata, talijanska vojska prema uvjetima primirja zauzima teritorije koji su joj bili obećani tajnim Londonskim ugovorom, u Padovi 3. 11. 1918.

31. Koje dijelove današnje Hrvatske zauzima talijanska vojska?

32. Car Karlo I. predaje austrougarsku flotu Narodnom vijeću Države SHS. Talijanska mornarica zbog toga poduzima diverzantsku akciju i potapa brod u Pulskoj luci. Koje je bilo ime broda?

S brodom je potonulo oko 250 mornara i prvi zapovjednik ratne flote Države SHS

Diverzija - napad u pozadini, razaranje objekata u pozadini neprijatelja

33. Fotografija prikazuje ulazak savezničke vojske u Zagreb, koja je ušla u zemlju na poziv Narodnog vijeća Države SHS kako bi se osigurala unutarnja stabilnost.
Vojska koje države je prikazana na fotografiji? _____

Među političarima u Narodnom vijeću prevladavalo je mišljenje kako ujedinjenje sa Srbijom, radi situacije u zemlji i međunarodnih okolnosti, treba provesti što prije, a da se unutarnje uređenje buduće države dogovori naknadno kada ona bude osnovana.

Monarhija - oblik vlasti u državi u kojoj doživotno vlada jedan vladar, npr. kralj, car

Republika - oblik vlasti u državi u kojoj vlada jedan ili više izabralih predstavnika na određeno vrijeme

34. Na sjednici Središnjeg odbora Narodnog vijeća 23. na 24. studenog 1918. hrvatski političar koji se zalagao za republiku, na fotografiji, protiv se takvom načinu ujedinjenja. Poznato je njegovo upozorenje: “(...)*Gospodo! Još nije prekasno! Ne srljajte kao guske u maglu! Ne zaključujte jedinstvene vlade s Kraljevinom Srbijom već zato, jer, eто, у име Краљевине Србије нema ту никога, ништа, осим тај један брзојав, а и тај представља сасвим нешто друго него ви. Немојте тако поступати да се буде морало данас sutra kazati, да сте и ви Slovenci i vi Srbi Vojvodani i Bosanci, i vi наши Hrvati Dalmatinci, а надасве ви наши domaći hrvatski Srbi, да сте се сви скupili данас ovamo само зato да izvršite jedno uročničko djelo protiv naroda, napose protiv Hrvatske i Hrvata. Dajte uvidite barem то да је ова ствар tako važna i sudbonosna da treba sazvati čitavo Narodno vijeće, a naravski, i Hrvatski sabor. (...)*“

Odgovori kako se zvao hrvatski političar i protumačite njegove riječi!

35. Političar koji se zalagao za monarhiju, centralizirano uređenje buduće države i što brže provođenje ujedinjenja sa Srbijom zvao se

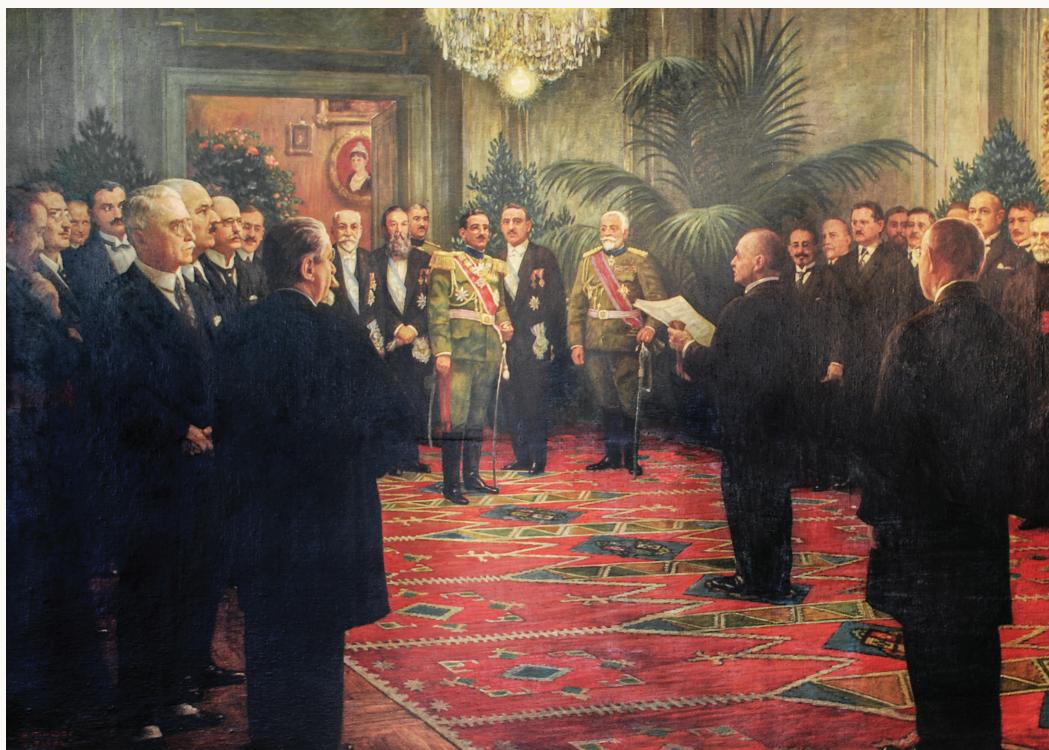
V. NEMIRNI MIR

36. Delegacija Narodnog vijeća SHS predvođena Svetozarom Pribićevićem i dr. Antonom Pavelićem stigla je u Beograd krajem studenoga 1918. očekujući susret s predstavnicima Narodne skupštine Srbije da na zajedničkoj sjednici proglaše ujedinjenje. Ujedinjenje u Kraljevstvo SHS provedeno je _____ (navedi datum), na takav način da je delegacija Narodnog vijeća SHS dolaskom u Beograd pripremila tekst Adrese, koji se razlikovao od danih Naputaka u Zagrebu, na koji je regent Aleksandar Karađorđević odgovorio i time proglašio ujedinjenje i nastanak _____ (navedi naziv nove države).

Time je zajednička država postala monarhija.

Adresa – posebnim pravilima oblikovan dopis kojim više potpisnika upućuje prijedloge ili želje visokom tijelu vlasti ili vladaru

Na slici Ivana Tišova prikazano je proglašenje tog ujedinjenja.

37. Nekoliko dana kasnije u Zagrebu je izraženo nezadovoljstvo načinom provedenog ujedinjenja. Istraži tko je pokrenuo prosvjed 5. prosinca na Trgu bana Jelačića! Kako je završio prosvjed i kako se on naziva?

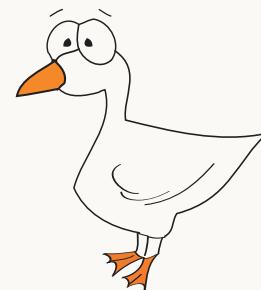
Pobunjeni vojnici 25. i 53. pukovnije na Jelačićevom trgu, prigodom krvavih sukoba.

38. Na samom kraju 1918. godine Kraljevini SHS je vojnim snagama Narodnog vijeća pripojen jedan hrvatski kraj koji je i danas dio Republike Hrvatske. Koji?

39. Na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. godine za Hrvatsku je bilo važno pitanje razgraničenja s Italijom. Kako se naziva to pitanje? Koje je teritorije Hrvatska izgubila, odnosno koji su teritoriji pripali Italiji?

Prvi svjetski rat završio je u studenom 1918. godine pobjedom Antante koja je diktirala mirovne uvjete. Posljedice rata bile su zastrašujuće. Ukupan broj poginulih vojnika procjenjuje se na oko 10 milijuna. Ranjenih i osakaćenih bilo je dvostruko više. Na Pariskoj mirovnoj konferenciji stvorena je nova Europa. Mir nažalost nije dugo potrajao; već dvadeset godina kasnije svijet se našao u novom velikom sukobu.

40. Na kraju izložbe čeka te karta Europe nakon Prvoga svjetskog rata koju trebaš složiti poput *puzzli*. Koje su nove države nastale na prostoru nekadašnje Austro-Ugarske koja je prestala postojati?

Kronologija događanja u Hrvatskoj krajem 1918. godine

Utorak, 29. listopada

Hrvatski sabor donosi odluku o raskidanju svih državno-pravnih veza Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije s Austro-Ugarskom, proglašava Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju s Rijekom „posve nezavisnom državom“ te odlučuje da ta država stupa u zajedničku suverenu Državu Slovenaca, Hrvata i Srba na „cijelom etnografskom području tog naroda“.

Srijeda, 30. listopada

Narodno vijeće SHS preuzima državnu vlast nad Rijekom. Istovremeno Talijansko nacionalno vijeće proglašava pridruženje Rijeke Italiji.

Četvrtak, 31. listopada

Austrougarska ratna flota predana je pod upravu Narodnog vijeća SHS. Narodno vijeće SHS šalje svoju prvu diplomatsku notu engleskoj, francuskoj, talijanskoj, sjevernoameričkoj i srpskoj vladi o konstituiranju Države SHS i njezinoj namjeri da se ujedini s Kraljevinom Srbijom.

Petak, 1. studenog

Talijanski diverzanti potopili su u pulskoj luci admiralski brod *Viribus Unitis*.

Subota, 2. studenog

Narodno vijeće poziva na mobilizaciju u „Narodnu vojsku Slovenaca, Hrvata i Srba“.

Nedjelja, 3. studenog

Potpisano primirje s Austro-Ugarskom 3. 11. 1918. u Villi Giusti kraj Padove, koje je stupilo na snagu idućeg dana.

Ponedjeljak, 4. studenog

Talijanska torpiljarka (ratni brod) uplovila u zadarsku luku. Talijani se iskrcavaju na otroke Cres, Lošinj, Korčulu, Vis, Mljet i Lastovo.

Utorak, 5. studenog

U pulsku luku ušli su 1 krstaš i 21 torpiljarka iz kojih se iskrcalo 2000 bersaljera (pripadnika talijanske vojske).

Srijeda, 6. studenog

Talijanska vojska ulazi u Šibenik.

Zemaljska vlada Dalmacije uputila je protestne brzovaje talijanskoj i srpskoj vladi povodom jednostranog talijanskog zaposjedanja dalmatinskih otoka i Zadra.

Subota, 9. studenog

U Ženevi je potpisana deklaracija (Ženevska deklaracija) između predstavnika Države SHS i Kraljevine Srbije o ujedinjenju i privremenom uređenju zajedničke države Srba, Hrvata i Slovenaca. Deklaracija nije provedena.

Ponedjeljak, 11. studenog

U vagonu vojnog vlaka u šumi Compiègne nedaleko od Pariza u 11 sati potpisana je bezuvjetna kapitulacija Njemačke, što se smatra završetkom Prvoga svjetskog rata.

Četvrtak, 14. studenog

Narodno vijeće obećava seljacima podjelu plodne zemlje kako bi smirilo nemire u zemlji.

Na poziv Narodnoga vijeća SHS u Zagreb je ušla srpska vojska.

Nedjelja, 17. studenog

Srpska vojska ulazi u Rijeku.

Subota na nedjelju, 23./24. studenog

Na sjednici Središnjeg odbora Narodnog vijeća usvojen Zaključak i Naputak za delegaciju koja je trebala otići u Beograd i provesti ujedinjenje Države SHS s Kraljevinom Srbijom.

Petak, 29. studenog

U poštanski promet puštene su prve marke Države SHS (jubilarne marke „29. listopad“) i to samo na jedan dan.

Ponedjeljak, 1. prosinca

Suprotno Naputku, delegacija Narodnog vijeća dolaskom u Beograd priprema tekst Adrese koji je pročitan regentu Aleksandru Karađorđeviću, on na nju odgovara i proglašava ujedinjenje Kraljevine Srbije i Države Slovenaca, Hrvata i Srba u Kraljevstvo Srba Hrvata i Slovenaca. Čin ujedinjenja 1. prosinca 1918. službeno je označio početak postojanja Jugoslavije.

Petak, 5. prosinca

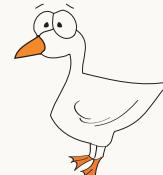
„Prosinačke žrtve“ – oružani sukob na Trgu bana Jelačića u kojem je poginulo 18 osoba. Izbio je uslijed spontane pobune vojnika 53. pješačke pukovnije i 25. domobranske pješačke pukovnije kojom se izrazilo nezadovoljstvo načinom na koji je provedeno ujedinjenje.

Srijeda, 24. prosinca

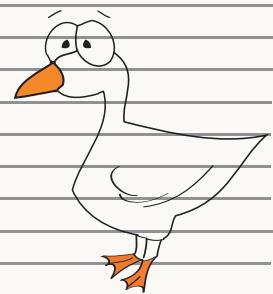
Na Badnjak je vojska Narodnog vijeća SHS zauzela Čakovec, a potpukovnik Slavko Kvaternik preuzeo vojnu vlast nad cijelim Međimurjem i izdao proglašenje mira i reda.

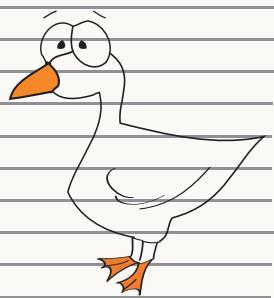
RIJEŠENJA:

1. a) Car Franjo Josip I, Kralj Aleksandar Karađorđević; b) Austro - Ugarska Monarhija;
2. Austrija - b, c, Ugarska - a, d, e;
3. Stihovi poručuju vladaru prekid sukoba radi nestašice osnovnih potrepština;
4. a, c, d;
5. Boka Kotorska;
6. Szent István, kod otoka Premude;
7. Talijansko (Sočansko) bojište, Talijanska vojska;
8. Svetozar Borojević;
9. c, d, b, a;
10. Rusija, Brest-Litovsk;
11. Solunsko bojište; a
12. kava, mast, šećer, sapun, krumpir, petrolej
13. Dadoh zlato za željezo
14. Španjolska gripa
15. rad u tvornicama, oranje, košenje, konduktlerka...
16. Milka Pogačić;
17. Česi, Slovaci, Hrvati, Srbi, Slovenci;
18. Slovenci, Hrvati i Srbi; habsburške dinastije;
19. Jugoslavenski odbor, Kraljevinom Srbijom, dijelovi Hrvatske, Londonski ugovor;
20. Ante Trumbić, Frano Supilo;
21. Kradorđević, Srpske, Jugoslavenskog,
22. ukrašni jastuk, američka zastava;
23. 29. listopada 2018.;
24. a) kraljevinom Ugarskom, carevinom Austrijom; b) nezavisnom državom, Država Slovenaca, Hrvata i Srba, c) Narodno vijeće;
25. domorotkinje, Narodnom vijeću;
26. 33
27. Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, dijelove Srbije;
28. Zeleni kadar;
29. Hrvatski sokol;
30. pošta, telefon, brzovaj;
31. Istru, Kvarnerske otoke (Cres i Lošinj), dijelove Dalmacije (gradovi Zadar i Šibenik sa zaleđem, otoci Vis, Mljet, Lastovo, Hvar, Korčulu, Pag, zadarske otoke);
32. Viribus Unitis (U prijevodu ujedinjenim snagama, geslo cara Franje Josipa), Janko Vuković Podkapelski;
33. srpska vojska;
34. Stjepan Radić. Radić poručuje da način i uvijete ujedinjenja sa Srbijom, te uređenje buduće države treba prvo detaljno dogоворити, а тек onda pristupiti činu ujedinjenja. Čitavo Narodno vijeće i Hrvatski sabor trebaju donijeti takvu važnu odluku.
35. Svetozar Pribićević;
36. 1. prosinca 2018., Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca
37. Prosvjed su pokrenuli bivši austrougarski vojnici, većinom Hrvati, na koje je na Jelačićevom trgu izvršena paljba čime je prosvjed završio. Smrtno je stradal 18 ljudi, a više ljudi je ranjeno. Prosvjed je poznat pod nazivom „Prosinačke žrtve”
38. Medimurje;
39. Jadranško pitanje, Italiji je pripala Istra, bez Kastva, s otocima Cresom i Lošinjem, a u Dalmaciji grad Zadar i otoci Lastovo i Palagruža. Rijeka je proglašena slobodnim gradom, ali je bila pod kontrolom Italije.
40. Finska, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Čehoslovačka, Mađarska, Austrija,
KraljevstvoSHS / Kraljevina SHS

BILJEŠKE:

Nakladnik
Hrvatski povijesni muzej

Za nakladnika
Matea Brstilo Rešetar

Autor i urednik
Marijan Sutlović

Stručna suradnica
Andreja Smetko

Muzejska pedagoginja
Jelena Hotko

Lektura
Silvija Brkić Midžić

Fotografije
Ivana Asić

Grafičko oblikovanje i priprema za tisk
Ivana Asić

Tisk
Denona d.o.o.

Naklada
500

Dio tekstualnog materijala korišten je iz kataloga izložbe *1918. – prijelomna godina u Hrvatskoj*, Andreja Smetko, Hrvatski povijesni muzej, 2018.

Radna bilježnica i didaktičko pomagalo financirani su sredstvima Ministarstva kulture RH.

Copyright © Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, 2018.